

Na koncu, treba naglasiti da je za slavenske narode slavistika važnija nego za romanske romanistika ili za germanske germanistika. Tu nikakve analogije ne mogu poslužiti kao argument za kresanje naših potreba. Slavenski je svijet specifična realnost koja se može naučno definirati, bez mističnog idealizma i romantičarstva, koji su inače strašni neprijatelji slavistike kao nauke. Ali nije moj zadatak da ovdje o tome govorim, ne mogu se ovaj čas upuštati u povijesno, etnološko, sociološko i sl. raspravljanje. Reći ću samo jedno: kad je germanski svijet bio već samo skup individualnih etničkih formacija, kad je današnji romanski svijet bio skup individualnih provincija na razvalinama Carstva, Slaveni su još uvijek bili jedan etnos, s jednim jezikom, s jednom fizionomijom. To je činjenica, a nema činjenice bez posljedica. Možemo na nju pogledati i na ovaj način, malo neuobičajen: od praslavenskog je doba prošlo najviše 15 stoljeća, a na svako stoljeće otpadaju, prosječno, četiri ljudska pokoljenja; to iznosi ukupno 60 generacija; u svakom pojedinom času koegzistira bar 5 generacija jer u samom aktivnom dijelu pučanstva jedni imaju unuke, drugi žive djedove; ako se računa i s živim sjećanjem, onda je u svijesti prisutno bar 7 generacija; to sve znači da je broj pokoljenja koja su ovako ili onako prisutna u današnjici samo jedna dvanaestina ili čak samo jedna devetina onoga broja generacija koji nas dijeli od praslavenskoga doba. S takvom u evropskim povijesnim tokovima specifičnom i izuzetnom činjenicom moramo računati u nauci.

PRIMJEDBE UZ ČLANAK PROF. M. HRASTE I PROF. J. VUKOVIĆA

Ljudevit Jonke

1. – U 4. broju »Jezika« o. g. u članku »O trećoj varijanti hs. knj. jezika« prof. Mate Hraste osvrnuo se na jedno objašnjenje u mojem referatu na sarajevskom Kongresu slavista, koji je odštampan u 1. broju ovogodišnjeg »Jezika«. Kao da mi zamjera što sam za njega rekao da je on vjeran vukovskoj tradiciji našega sela i gradića. To sam ja istakao u odnosu prema jeziku naših najvećih gradova Beograda i Zagreba, bez želje da dadem neku pejorativnu ocjenu. To je uostalom jasno iz samoga referata, pa se ja na taj prigovor prof. Hraste ne bih posebno osvrnuo da on nije u 4. broju naširoko objašnjavao kako su svi hrvatski lingvisti zapravo vukovci. Mislim ipak da se to smije samo s ograničenjem reći. Ako možda neki i postoje koji u svemu polaze za Vukom, većina današnjih hrvatskih lingvista samo su djelomično vukovci, a svoje lingvističko znanje i poglede stekli su i izgradili na temelju suvremene nauke o jeziku koja je u znatnoj mjeri nadmašila Vukove poglede. Osobito oni koji se bave proučavanjem književnoga jezika ne bi daleko došli kad bi se oslanjali samo na Vukova načela; književni jezik i njegove zakonitosti

prosuduju se danas mnogo određenije i jasnije nego u Vukovo doba. Čak i Tomo Maretić, koji je bio veliki vukovac, znao se kadšto odlijepiti od Vuka, ali kada to nije dovoljno činio, padao je u prilične pogreške, pa je tako npr. njegov »Jezični savjetnik« već g. 1924. kad je nastao dobrim dijelom bio zastario. Nauka o zakonitostima književnog jezika osobito se razvila baš u 20. stoljeću, pa tko je više primjenjuje u tumačenju suvremenoga književnog jezika, postiže bolje uspjehe, a tko se oslanja samo na Vukove poglede, taj – sasvim jasno – često griješi.

Prema tome i ja mogu za sebe reći da sam samo djelomično vukovac. Mislim da je i prof. Hraste samo djelomično vukovac.

2. – Članak prof. Vukovića jako me je iznenadio. Zar mi lingvisti zaista živimo u prividenjima? Ja sam bio potpuno uvjeren, a imam za to i svjedoka, da je prof. Vuković onako govorio o mojoj knjizi kao što sam naveo. Ali kako on to odbija pa tvrdi i dokazuje da postoje dvije osnovne varijante srpskohrvatskog književnog jezika, u smislu regionalnih i nacionalnih varijanata, ja mu vjerujem i ispravljam svoju tvrdnju u tom pravcu da je on vjerojatno govorio o drugačijem shvaćanju varijanata i o drugačijem postupanju u vezi s njima, a ne o njihovoj postojanju. Meni je drago da naši čitaoci čuju o tome njegovo mišljenje, pa sam stoga prešao i preko nekih nepravednih invektiva protiv mene. Meni je do stvari, a ne do invektiva, pa neću na taj način odgovarati. Ja sam se već toliko navikao na invektive da sam oguglao na njih, pa se samo tako može protumačiti što sam kao glavni urednik preporučio Vukovićev članak za objavljivanje u »Jeziku«. Navikao sam već i na to kako su drugi dobri (u ovom slučaju Stjepan Babić), a ja zao. Samo sam neugodno iznenađen Vukovićevim izborom uvredljivih riječi.

Ali mene, rekoh, ne zanimaju lične stvari. Mene zanima kako to da neki potpisnici Novosadskih dogovora nepravedno, pa i neprijateljski postupaju prema zapadnoj, zagrebačkoj, hrvatskoj varijanti književnog jezika, pa sam stoga o tome i pisao i nekima se i zamjerio. Pisao sam već 1964. u zagrebačkom »Telegramu«, u njegovu 206. broju od 3. travnja 1964, o nepravednom postupanju sa rječničkim fondom zapadne varijante u priručniku »Srpsko-hrvatski u mom džepu« koji je potkraj 1963. izašao u izdavačkom poduzeću »Branko Đonović«, a autor mu je Miodrag S. Lalević, potpisnik Novosadskih zaključaka. U tom jezičnom savjetniku M. Lalević preporučuje npr. riječi *Vavilonac, Vizantinac, berza, evnuh, kosmos, Jugosloven, kujanje, srećan, uopšte, spanać, šurak*, sve riječi istočne varijante, na račun takvih riječi zapadne varijante: *Babilonac, Bizantinac, burza, eunuh, kozmos, Jugoslaven, kuhanje, sretan, uopće, špinat, šurjak*. Novosadski zaključci, a i Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika iz g. 1960, izjednačili su te riječi po vrijednosti, dakako sa specifičnom upotrebom u svojoj varijanti, ali autor toga savjetnika preporučuje te riječi kao običnije za čitavo srpskohrvatsko područje. Stoga

sam u svojoj recenziji označio takav postupak kao »unatražni akt prema priručnicima zasnovanim na Novosadskom dogovoru o književnom jeziku i pravopisu«. Ali nitko od onih koji poštuju obje varijante nije mi se u toj osudi priključio (osim nekih na zapadnoj strani), pa se knjiga i dalje prodaje kao putokazna.

I drugi jedan potpisnik Novosadskih zaključaka slično postupa u jednom leksikografskom djelu iste godine. U Beogradu je, u poduzeću »Naučna knjiga«, god. 1963. izašao »Rečnik ruskog i srpskohrvatskog jezika« Miloša S. Moskovljevića, u kojem se riječi zapadne varijante proglašavaju za »oblastne«, što znači pokrajinske, provincijalne. Takve su npr. riječi *kruh*, *sveučilište*, *kazalište*, *kolodvor*, *cesta*, *trokut*, *spoznaja*, *zrak*, *kotar* i dr., a književne su dakako *hljeb*, *univerzitet*, *pozorište*, *stanica*, *drum*, *trougaonik*, *svest*, *vazduh*, *srez*. To nije ravnopravnost varijanata, nego podložnost, subordiniranost. A uz to su priznate kao književne riječi: *štrudla*, *fah*, *farbati*, *pegla*, *šraf*, *domba*, *učkur* i druge slične. I da samo još jedno spomenem! Tome autoru je *Šokac* na str. 746. *Srbīn katolik u Vojvodini i Slavoniji*. Nitko od potpisnika Novosadskih dogovora nije to autoru prigovorio, pa nije čudo što je on tri godine kasnije mogao izdati sada već osuđeni »Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika« u kojem se i ne spominje riječ *Hrvat*, a *četnik* se gotovo izjednačuje s *partizanom*.

U takvoj situaciji jasno je da smo mi na zapadnoj strani postali osjetljivi, emotivni, nervozni, kako prikazuje prof. Vuković, jer smo se počeli pitati kamo to vodi. A, dakako, kad smo protestirali protiv takvih i sličnih pojava, o kojima je bilo riječi i u sarajevskom »Odjeku« i u zagrebačkom »Telegramu«, tada su se nama upućivale riječi o separatizmu, a pravim protivnicima Novosadskih zaključaka i majorizatorima nije se sve do jučer uputila nijedna riječ prijekora. To je svakako izvrnut postupak, pa kad sve to uzme u obzir prof. Vuković, jamačno će povući mnoge svoje oštre riječi kao upućene na krivu adresu. Mogao bi nam radije odgovoriti zašto nije na to nikad reagirao i zašto je takvom šutnjom prisiljavao nas iz Hrvatske da o tom govorimo. Ili zar i ta šutnja možda slijedi iz njegova drugačijeg pogleda na pitanje varijanata? Ja ipak vjerujem da ne. Ali naučni radnici treba da brzo reagiraju na pojave nepravilne jezične politike.

Moglo bi se govoriti i o nekim pojavama na sarajevskom kongresu, ali o tom je u ovogodišnjem »Jeziku« pisao već prof. Hraste i ja, pa ne treba ništa ponavljati. Možda je i tu mogao štogod koristiti i prof. Vuković da je bio aktivniji. Svakako, ostao nam je u tom pogledu mnogo dužan jer se u Sarajevu nalazi na vrlo odgovornoj funkciji. Po našem shvaćanju i on se ogrešuje o jezičnu toleranciju kad kao profesor hs. jezika u ijekavskom Sarajevu predaje ekavski.

Uostalom, mislim da će sada poslije Rezolucije književnika Hrvatske o našem jeziku mnogi pojmovi biti jasniji, pa će i otpasti potreba da se o nekim stvarima jasnim stvarima naširoko polemizira.

Čini mi se da sada možemo očekivati konstruktivnije razdoblje. Ali i dosad je bilo konstruktivnih napora: jedan od najznačajnijih svakako je i priprema i izrada novoga Matičina Rječnika hrvatskosrpskoga književnog jezika, od kojeg su dvije knjige nedavno predane u štampu. U tom Rječniku nema diskriminacije pravilnih hrvatskih i srpskih književnih riječi. U njima je i *kruh* i *trpež*, i *kazalište* i *pozorište*, i *sveučilište* i *univerzitet* itd. Urednici su i srpski i hrvatski lingvisti koji stoje na principima Novosadskog dogovora o hrvatskosrpskom jeziku i književnosti, i stariji i mladi, njih oko dvadeset, koji obavljaju svoj redaktorski posao bez diskriminacije i nametanja, paritetno i realistički. Svakako, vedrija perspektiva!

UREDNIŠTVU »JEZIKA«, ČASOPISA ZA KULTURU
HRVATSKOSRPSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA

U vašem časopisu br. 1 za 1965–1966. godinu, pod naslovom »Problem norme u književnom jeziku«, objavljen je, na strani 15, koreferat koji je prof. akademik Mate Hraste podneo na Petom kongresu jugoslovenskih slavista, održanom u Sarajevu u vremenu od 13–17. septembra 1965. godine. Pomenuti koreferat se završava sledećim rečima:

«Ni u kom slučaju ne smije se dogoditi ono što se dogodilo u studenom 1964. u Beogradu na savetovanju koje je sazvao Savezni zavod za školska i prosvjetna pitanja o nastavi jezika i književnosti na kome je referat držao prof. J. Vuković iz Sarajeva, koreferat prof. P. Ivić iz Novog Sada. Prisutan je bio prof. akademik M. Stevanović iz Beograda i prof. R. Aleksić iz Beograda, a iz Zagreba nije sa Sveučilišta bio nitko pozvan iako je i tamo profesora koji su proveli u srednjoj školi i do 20 godina i pisci su srednjoškolskih gramatika i pravopisa. Takvi se propusti i omaške ne bi smjeli događati, jer djeluju razorno.»

Stvari stoje sasvim drukčije nego što ih je prof. akademik Mate Hraste u svom koreferatu predstavio. Sa referatima na savetovanju koje pominje prof. Hraste nisu istupili samo prof. J. Vuković iz Sarajeva i P. Ivić iz Novog Sada već, između ostalih, i *Dragutin Rosandić* sa Sveučilišta u Zagrebu. Na istom savetovanju nisu prisustvovali samo prof. akademik M. Stevanović i prof. R. Aleksić iz Beograda, koje jedino pominje M. Hraste, već su prisustvovali *Dimitar Mitrev* i *Krum Tošev*, profesori Filozofskog fakulteta u Skopju, a *Boris Paternu*, prof. Filozofskog fakulteta u Ljubljani, pismeno se zahvalio na pozivu i izvinio što je sprečen da prisustvuje savetovanju. Istina, sem *Dragutina Rosandića*, sa Sveučilišta u Zagrebu nije drugi niko prisustvovao, ali su bili pozvani prof. akademik *Lj. Jonke* i prof. *I. Frangeš* (naš poziv br. 04-2921/1 od 5. XI 1964.). Sem toga, posebno smo nastojali da prof. *I. Frangeša* angažujemo i kao referenta na savetovanju, kako preko Zavoda za školstvo SR Hrvatske tako i neposrednim pismenim putem, ističući pri tome našu izuzetnu zainteresovanost za njegovo učešće na savetovanju (naše pismo br. 04-1735/1 od 26. VI 1964.).

Napominjemo da su u ovom smislu prof. *Matu Hraste* data obaveštenja i na samom Kongresu jugoslovenskih slavista u Sarajevu. U svojoj diskusiji na Kongresu dr. *Đorđe Bajić*, delegat iz Novog Sada, reagujući na izjavu prof. *M. Hrasta*, poimence istakao da su na